

2008 m. lapkričio 21 d., Nr. 08-427
Aukštųjų mokyklų bendrujų vadovelių leidybos komisijos rekomenduota

Reценzavo:

Vilniaus universiteto Specialiosios psichologijos laboratorijos vadovas prof. habil. dr. **Albinas Bagdonas**;

Vytauto Didžiojo universiteto prorektorius prof. dr. **Jonas Ruškus**

Vadovėlis svarstytas Mykolo Romerio universiteto Socialinės politikos fakulteto tarybos 2009 m. lapkričio 16 d. posėdyje (protokolas Nr. 2SP-4) ir rekomenduotas spausdinti

Vadovėlis svarstytas Mykolo Romerio universiteto Socialinės politikos fakulteto Socialinio darbo katedros 2009 m. spalio 29 d. posėdyje (protokolas Nr. 1SDK-4) ir rekomenduotas spausdinti

Mykolo Romerio universiteto mokslių-mokomųjų leidinių approbavimo spaudai komisija 2009 m. lapkričio 19 d. posėdyje (protokolas Nr. 2L-2) vadovėli patvirtino spausdinti

Vadovėlio sudarytoja Jautrė Ramutė Šinkūnienė

Vadovėlio autoriai:

Rita Augutienė
Aistė Bartkevičienė
Saulius Čaplinskas
Angelė Danutė Čepėnaitė
Violeta Ivanauskienė
Elina Jackienė
Raminta Jančaitytė
Brigita Kairienė
Ieva Kuginytė-Arlauskienė
Teresė Nijolė Liobikienė
Gediminas Navaitis
Alina Petrauskienė
Jolanta Pivorienė
Rita Raudeliūnaitė
Justinas Sadauskas
Antanas Saulaitis
Pranas Valentinas Stalioraitis
Jautrė Ramutė Šinkūnienė
Audronė Vareikytė
Laura Varžinskienė
Irena Žemaitaitytė

Visos leidinio leidybos teisės saugomos. Šio leidinio arba kurios nors jo dalies negalima taisyti, dauginti arba kitaip platinti leidėjui nesutikus.

TURINYS

Pratarmė.....	12
----------------------	----

I DALIS
SOCIALINIO DARBO PROFESINĖ VEIKLA IR METODAI

1. Socialinio darbo raida Lietuvoje.....	17
<i>Audronė Vareikytė</i>	
Įvadas	17
1.1. Socialinio darbo samprata	18
1.2. Socialinio darbo etapai Lietuvoje.....	22
1.3. Socialinio darbo charakteristika	31
Socialinis darbas kaip praktinė veikla	31
Socialinis darbas kaip akademinė disciplina	35
1.4. Socialinio darbo supervizija.....	38
<i>Klausimai ir užduotys.....</i>	42
Literatūra	43
2. Socialinio darbo etika ir vertybės.....	45
<i>Violeta Ivanauskienė</i>	
<i>Laura Varžinskienė</i>	
Įvadas	45
2.1. Teorinė vertybų samprata	46
Teorinė vertybų apibréžtis	46
Vertybų universalumas ir reliatyvumas	49
Vertybės ir vertybinių orientacijos	51
2.2. Profesinės socialinio darbo vertybės	56
Vertybės ir profesinė etika	56
Socialinio darbo vertybinių principai	62
2.3. Etninės problemos ir dilemos socialiniame darbe	65
<i>Klausimai ir užduotys.....</i>	69
Literatūra	69
3. Požiūriai į problemų sprendimą socialiniame darbe	72
<i>Raminta Jančaitytė</i>	
Įvadas	72
3.1. Ekologinė sistemų teorija	73
3.2. Humanistinė teorija	80

3.3. Biheivioristinė teorija	87
3.4. Kognityvinė teorija	93
3.5. Feministinis požiūris	97
<i>Klausimai ir užduotys.....</i>	103
<i>Literatūra</i>	103
4. Socialinio darbo su individu metodas.....	105
<i>Teresė Nijolė Liobikienė</i>	
<i>Elina Jackienė</i>	
 Įvadas	105
 4.1. Socialinio darbo su individu metodo modeliai	106
Krizių intervencijos modelis	107
Problemų sprendimo modelis	110
Į sprendimą orientuotas modelis	115
 4.2. Socialinio darbo su individu etapai	118
Preliminarinis ir pradinis etapai	118
Informacinių, diagnostinio ir terapinio interviu ypatumai	119
Konfrontavimas ir konfidencialumas	121
Darbo ir užbaigimo etapai	126
<i>Klausimai ir užduotys</i>	130
<i>Literatūra</i>	130
5. Socialinio darbo su grupe metodas	132
<i>Teresė Nijolė Liobikienė</i>	
<i>Elina Jackienė</i>	
 Įvadas	132
 5.1. Socialinio darbo su grupe metodo istorinė raida	133
 5.2. Grupių modeliai ir klasifikacija	134
 5.3. Bendrasis ir specialusis pasirengimas darbui su grupe	136
 5.4. Grupės proceso dinamika	139
<i>Klausimai ir užduotys.....</i>	142
<i>Literatūra</i>	143
6. Savitarpio pagalbos grupės	144
<i>Antanas Saulaitis</i>	
 Įvadas	144
 6.1. Savigalbos grupių savybės	145
 6.2. Savitarpio pagalbos grupių organizavimas	148
 6.3. Savitarpio pagalbos misijos apibrėžtis	153
 6.4. Keletas savitarpio pagalbos grupių veiklos pavyzdžių	155
<i>Klausimai ir užduotys</i>	158
<i>Literatūra</i>	158

7. Socialinio darbo su šeima metodai	159
<i>Gediminas Navaitis</i>	
 Įvadas	159
 7.1. Socialinio darbo su šeima ir šeimos konsultavimo sąsajos	160
Socialinio darbuotojo, konsultuojančio šeimą, profesionalumas	161
Šeimos samprata, tarpusavio santykų pažinimo ir korekcijos metodai	161
 7.2. Sociometriniai šeimos konsultavimo metodai	164
Šeimos sociograma, genograma ir šeimos ryšių tinklas	165
Šeimos skulptūros ir šeimos paveikslų metodai	170
Šeimos sistemos testas, šeimos namo schema ir šeimininkų vaidmenų kortelių metodas	173
 7.3. Elgesio modeliavimo metodai	177
Užduotys konsultacinių susitikimų metu ir šeimininkų pasitarimas	178
Santarvės dienų, pozityvių mainų ir simbolinių dovanų metodai	181
 7.4. Vaizdinių metodai	187
Prisiminimų, šeimos narių vaizdinių ir „tuščios kėdės“ metodai	188
Tėvų nurodymų atkūrimo, pokalbio su lėlėmis ir sakinių užbaigimo metodai	193
Analogiškų situacijų, vaidmenų ir vertybų palyginimo, konstruktų metodai	197
Poezijos ir biblioterapijos taikymas šeimos konsultavimui	199
<i>Klausimai ir užduotys</i>	202
<i>Literatūra</i>	202
8. Socialinis darbas bendruomenėje.....	204
<i>Jolanta Pivorienė</i>	
 Įvadas	204
 8.1. Bendruomenės samprata	205
Bendruomenę apibréžiančių sąvokų įvairovė	205
Bendruomenės samprata pagal bendrają sistemų teoriją	207
 8.2. Bendruomenės socialinė veikla kaip socialinio darbo objektas..	209
Bendruomenės socialinė veikla kaip netiesioginės praktikos veiksmai	209
Bendruomenės socialinės veiklos tikslas ir socialinio pokyčio metodai	210

8.3. Bendruomenės socialinės veiklos charakteristika mikro-, mezo- ir makrolygmenimis	211
Socialinio darbo makropraktikos siejimas su kitais socialinio darbo metodais	211
Socialinio darbo makropraktikos įgūdžiai	212
Problemų sprendimo bendruomenėje procesas	216
Bendruomenės socialinės veiklos strategijų modeliai	219
<i>Klausimai ir užduotys</i>	220
<i>Literatūra</i>	221
9. Savanorystės organizavimas bendruomenėje.....	223
<i>Antanas Saulaitis</i>	
Įvadas	223
9.1. Savanoriškos kultūros ugdymas	224
Savanorystės tradicija	224
Teisiniai savanorystės aspektai Lietuvoje ir Europos Sąjungoje	226
Savanorystės dvasia ir etiniai principai	230
Savanorių pritraukimas, atranka, lavinimas ir vadyba	232
9.2. Savanoriškos veiklos iššūkiai	235
Savanorystės rūšys ir sritys	235
Savanorystės krizės ir veiklos finansavimas	240
Keletas savanoriškos veiklos pavyzdžių	242
<i>Klausimai ir užduotys</i>	245
<i>Literatūra</i>	246
10. Konfliktų valdymas ir tarpininkavimas socialiniame darbe.....	248
<i>Angelė Danutė Čepėnaitė</i>	
Įvadas	248
10.1. Konfliktas ir jo įveikimas	249
Konflikto samprata	249
Taikomasis konflikto teorijos aspektas	250
Konflikto ciklas, pobūdis ir asmens elgesys	253
Konflikto įveikimas, taikant tarpininkavimą	255
10.2. Konflikto sprendimo eiga	259
Tarpininkavimo procesas ir jo struktūra	259
Socialinio darbuotojo – tarpininko vaidmuo	261
Ypatingos situacijos sprendimas – individualūs susitikimai	267
10.3. Tarpininkavimas socialinio darbo praktikoje	268
Atkuriamingo teisingumo tarpininkavimas	268
Šeimos tarpininkavimas (ginčai, skyrybos, vaikų globa)	271
Tarpasmeninio konflikto tarpininkavimo proceso pavyzdys	275

<i>Klausimai ir užduotys</i>	278
<i>Literatūra</i>	279
11. Socialinio darbo metodų pasirinkimas	281
<i>Teresė Nijolė Liobikienė</i>	
Elina Jackienė	
Įvadas	281
11.1. Socialinės rūpybos sistemų ir socialinio darbo metodų sąveika	282
11.2. Socialinio darbo metodų pasirinkimo principai	285
<i>Klausimai ir užduotys</i>	288
<i>Literatūra</i>	288
II DALIS	
SOCIALINIS DARBAS SU KLIENTŲ GRUPĖMIS	
12. Socialinio darbo klientų ypatumai.....	291
<i>Teresė Nijolė Liobikienė</i>	
Jautrė Ramutė Šinkūnienė	
Įvadas	291
12.1. Socialinio darbo su vaikais ypatumai	293
12.2. Socialinis darbas su rizikos grupių klientais	297
Rizikos veiksmiai socialinio darbo praktikoje	300
Taisyklės ir intervencijos stadijos	302
12.3. Socialinio darbo su neįgaliais žmonėmis ypatumai	308
12.4. Socialinio darbo su pagyvenusiais žmonėmis ypatumai.....	313
12.5. Daugiakultūrinė socialinio darbo perspektyva	315
<i>Klausimai ir užduotys</i>	320
<i>Literatūra</i>	320
13. Vaikai, patyrę smurtą šeimoje.....	322
<i>Brigita Kairienė</i>	
Įvadas	322
13.1. Tėvų ir vaikų santykų specifišumas	323
13.2. Smurtinio tėvų elgesio formos ir jas apibūdinantys veiksmai..	325
13.3. Smurto prieš vaiką šeimoje rizikos veiksniai	327
Tėvų rizikos veiksniai	327
Vaikų rizikos veiksniai	328
Aplinkos rizikos veiksniai	329
13.4. Smurto prieš vaiką šeimoje padariniai	330

Fizinio smurto padariniai	330
Emocinio smurto padariniai.....	332
Seksualinio smurto padariniai	333
Nepriežiūros padariniai	335
13.5. Bausmė kaip auklėjimo priemonė	336
13.6. Darbo su vaiku, patyrusiu smurtą šeimoje, analizės aspektai.....	340
Apie ką būtina kalbėti su vaiku, patyrusiu smurtą šeimoje.....	340
Kompleksinis požiūris į situaciją ir kiekvieno atvejo individualus vertinimas	343
Požiūris į vaiką kaip liudytoją	344
Darbo su vaiku principai	349
<i>Klausimai ir užduotys</i>	<i>352</i>
<i>Literatūra</i>	<i>352</i>
14. Suaugusiųjų nuteistujų socialinis īgalinimas	355
<i>Ieva Kuginytė-Arlauskienė</i>	
<i>Pranas Valentinas Stalioraitis</i>	
<i>Irena Žemaitaitytė</i>	
Įvadas	355
14.1. Nuteistojo socialinė reabilitacija ir resocializacija	356
14.2. Suaugusiojo nuteistojo ugdymas ir motyvavimas	363
14.3. Nuteistujų socialinė reabilitacija.....	368
14.4. Nuteistujų alternatyviomis bausmėmis īgalinimas.....	375
<i>Klausimai ir užduotys.....</i>	<i>382</i>
<i>Literatūra</i>	<i>382</i>
15. Narkotikų vartotojai.....	385
<i>Saulius Čaplinskas</i>	
Įvadas	385
15.1. Narkotikų vartojimo biologiniai, psichologiniai ir socialiniai veiksniai	386
15.2. Narkotikų poveikio samprata	389
Priklausomybės plitimasis	389
Priklausomybės išsvystymo etapai	390
Kaip atpažinti narkotikų vartotoją?	393
Kaip gaunama pinigų narkotikams?	396
15.3. Pagalbos nuo narkotikų priklausomiems asmenims samprata	397
Kompleksinės pagalbos modeliai ir etapai	397
Psichologinės socialinės reabilitacijos tipai	399
Savigalbos grupės	403

15.4. Socialinių paslaugų teikimo specifika	404
<i>Klausimai ir užduotys</i>	<i>408</i>
<i>Literatūra</i>	<i>409</i>
16. Užsikrėtę ŽIV ir sergantys AIDS asmenys.....	410
<i>Saulius Čaplinskas</i>	
Įvadas	410
16.1. Kas yra ŽIV?	411
Kuo ŽIV skiriasi nuo AIDS?	412
16.2. ŽIV plitimą veikiantys veiksniai	412
Biologiniai veiksniai	412
Su ŽIV plitimu susiję elgsenos veiksniai	414
Socialiniai veiksnių ir pažeidžiamumas	416
16.3. ŽIV/AIDS epidemiologinės padėties tendencijos pasaulyje ir Lietuvoje	418
16.4. Su ŽIV susiję žmogaus pokyčiai	419
Psichologinės reakcijos į ŽIV diagnozę	420
Gyvenimas su ŽIV	423
16.5. Socialinio darbo sąsajos su ŽIV/AIDS ypatumais	424
Socialinio darbuotojo veiklos kryptys ir etika	424
Socialinio darbo praktikos specifika dėl ŽIV infekcijos.....	426
Užsikrėtusio ŽIV asmens problemų sprendimo modeliai.....	430
<i>Klausimai ir užduotys</i>	<i>435</i>
<i>Literatūra</i>	<i>436</i>
17. Socialinis darbas su benamiais.....	438
<i>Justinas Sadauskas</i>	
Įvadas	438
17.1. Benamystė – socialinės atskirties aspektai	439
Socialinės atskirties samprata	439
Benamystė – istorinis diskursas	440
Benamystės sąvoka	441
Benamystės priežastys	443
Benamės moterys	445
17.2. Benamystės reiškinio analizė	448
Benamystė skirtingais amžiaus tarpsniais	448
Tapsmas benamiu	449
17.3. Socialinės pagalbos benamiams būdai	453
Benamystės problemų sprendimas politiniu lygmeniu	453
Nakvynės namai	454
Socialinio darbuotojo veiklos kryptys	456

<i>Klausimai ir užduotys.....</i>	458
<i>Literatūra</i>	458
18. Neigaliųjų integracija: teorija ir realybė.....	461
<i>Rita Raudeliūnaitė</i>	
<i>Jautrė Ramutė Šinkūnienė</i>	
 Ivadas	461
 18.1. Socialinė integracija	462
Negalios samprata	462
Neigaliųjų socialinės integracijos tikslai ir pranašumai	466
Pagrindiniai neigaliųjų socialinės integracijos principai	467
Neigaliųjų socialinės integracijos sistema	468
Individualaus plano idėja.....	470
 18.2. Neigaliųjų socialinės atskirties priežastys	471
Socialinių nuostatų neigaliųjų atžvilgiu ypatumai	471
Visuomenės nuostatų neigaliųjų atžvilgiu struktūrinis modelis	471
 18.3. Neigalaus asmens teisės	473
Žmonių su negalia teisinę padėti reglamentuojantys teisės aktai	473
Neigalumo ir darbingumo lygio nustatymas	475
Specialiųjų poreikių tenkinimas	477
Socialinių paslaugų teikimas	478
Žmonių su negalia užimtumo teisinės garantijos	480
Neigaliųjų švietimas.....	482
 18.4. Neigalių žmonių integracija į darbo rinką	487
Dalyvavimo darbo rinkoje problemos	487
Tarpininkavimo poreikis neigaliųjų integracijos į darbo rinką procese	489
Profesinė reabilitacija	490
 18.5. Gyventi su negalia	493
Neigalojo asmens savimonė ir negalios priėmimas	493
Negalių turinčių asmenų įgalinimo veiksnių	494
Šeimos, auginančios neigalų vaiką, situacija	496
Socialinė psychologinė izoliacija ir pagalba šeimai	500
<i>Klausimai ir užduotys</i>	503
<i>Literatūra</i>	504
19. Pagyvenusių žmonių globa ir slaugos kompleksinė pagalba.....	507
<i>Alina Petrauskienė</i>	
 Ivadas	507

19.1. Rūpinimasis pagyvenusiais žmonėmis – globa, slaugos ir priežiūra	508
19.2. Kompleksinės pagalbos pagyvenusiems žmonėms modeliavimas	513
Individualus atvejo įvertinimas ir pagalbos planavimas	520
Bendruomenės pagalbos išteklių paieška ir paslaugų teikimas	521
Kliento krizių prevencija	522
Paslaugų teikėjų bendradarbiavimas	524
<i>Klausimai ir užduotys</i>	528
<i>Literatūra</i>	529
20. Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos ypatumai.....	531
<i>Rita Augutienė</i>	
<i>Aistė Bartkevičienė</i>	
 Ivadas	531
 20.1. Migracijos procesų apžvalga	532
Teisės aktai, reglamentuojantys prieglobscio sistemą	533
Prieglobscio suteikimo užsieniečiams situacija Lietuvos Respublikoje	535
 20.2. Gavusių prieglobstį užsieniečių adaptacijos ir integracijos ypatumai	536
Migrantų adaptacijos procesai	536
Socialinis darbas su gavusiais prieglobstį užsieniečiais	538
Socialinė pagalbą teikiančios institucijos Lietuvoje	542
<i>Klausimai ir užduotys</i>	545
<i>Literatūra</i>	546
 Savokų žodynėlis.....	548
 Apie vadovėlio autorius.....	562